

17. Hartmut R. Social Acceleration: A New Theory of Modernity (New Directions in Critical Theory) / R. Hartmut. – N.Y. : Columbia University Press, 2015. – 512 p.
18. Ярская В.Н. Методология науки: время как метод / В. Н. Ярская // Поволжский торгово-экономический журнал. – 2011. – № 4. – С. 12–17.
19. Политический атлас современности: опыт многомерного статистического анализа политических систем современных государств / [А.Ю. Мельвиль, М.В. Ильин, Е.Ю. Мелешкина, М.Г. Миронюк, Ю.А. Полуниин, И.Н. Тимофеев (при участии Я.И. Ваславского)]. – М. : МГИМО – Университет, 2007. – 272 с.
20. Оборотов Ю.Н. Современное государство: основы теории / Ю.Н. Оборотов. – О. : Астропринт. – 1998. – 132 с.
21. Miiller J.W. A general theory of constitutional patriotism / J.W. Miiller // International Journal of Constitutional Law. – 2007. – № 3. – P. 72–95.

УДК 321.74(477.53)

НОРМОТВОРЧА ТА ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ РЕВОЛЮЦІЙНИХ КОМІТЕТІВ ПОЛТАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В ГОСПОДАРСЬКІЙ СФЕРІ (ГРУДЕНЬ 1919 – КВІТЕНЬ 1920 РР.)

RULE-MAKING AND ORGANIZATIONAL ACTIVITY OF POLTAVA PROVINCE REVOLUTIONARY COMMITTEES IN ECONOMIC SPHERE (DECEMBER 1919 – APRIL 1920)

Стрілець В.В.,

*кандидат юридичних наук, доктор історичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У статті розглядається господарська діяльність революційних комітетів Полтавської губернії з грудня 1919 р. по квітень 1920 р. Проаналізовано здійснення революційними комітетами політики військового комунізму. Охарактеризовані зокрема земельна та продовольча політика цих надзвичайних органів радянської влади.

Ключові слова: революційні комітети, Полтавський губернський революційний комітет, продовольча політика, націоналізація, господарсько-економічні наради.

В статье рассматривается хозяйственная деятельность революционных комитетов Полтавской губернии с декабря 1919 г. по апрель 1920 г. Проанализировано осуществления революционными комитетами политики военного коммунизма. Охарактеризованы в частности земельная и продовольственная политика этих чрезвычайных органов советской власти.

Ключевые слова: революционные комитеты, Полтавский губернский революционный комитет, продовольственная политика, национализация, хозяйственно-экономические совещания.

The article deals with the economic activity of Poltava province revolutionary committees from December 1919 till April 1920. The implementation of the war communism policy by revolutionary committees is analyzed. In particular, the land and food policies of these extraordinary bodies of Soviet power are characterized.

Key words: revolutionary committees, Poltava Provincial Revolutionary Committee, food policy, nationalization, economic meetings.

Постановка проблеми. Унеможливлення проявів авторитаризму та тоталітаризму в розвитку сучасної України певною мірою залежить від об'єктивного вивчення радянського етапу історичного розвитку. В цьому плані особливий інтерес становить період утвердження радянської влади в Україні, зокрема у формі її неконституційних надзвичайних тимчасових органів, насамперед, революційних комітетів (ревкомів), питання їх нормотворчої та організаційної діяльності в різних сферах.

Стан дослідження. Радянська історико-правова наука зверталася до проблематики діяльності революційних комітетів [1], однак, попри суттєве накопичення фактичного матеріалу, їй не вдалося уникнути обов'язкового набору ідеологічних штампів у

відповідях на низку важливих питань. В свою чергу, сучасна історіографія не проявляє істотного інтересу до проблем радянського державного будівництва, що посилює актуальність дослідження. Революційні комітети на чолі з губернським революційним комітетом (ревкомом) в Полтавській губернії, що охоплювала значну частину України, взагалі випали з поля зору як радянської, так і сучасної історико-правової науки, що зумовлює актуальність статті, метою якої є дослідження нормотворчої та організаційної діяльності революційних комітетів Полтавської губернії в господарській сфері.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці 1919 р. вся повнота влади в межах Полтавської губернії опинилася в руках створених насамперед російською

радянською військовою владою надзвичайних радянських органів – революційних комітетів на чолі з Полтавським губернським ревкомом. Революційні комітети Полтавської губернії здійснювали активну господарську діяльність, зокрема реалізовували земельну політику радянської влади. 28 січня 1920 р. всі губернські ревкоми, що діяли в Україні, отримали телеграми від Всеукраїнського ревкому з вимогою в тижневий термін організувати волосні комісії з представників найбіднішого селянства волості для попереднього вирішення на місцях таких питань: комісії повинні надати свої міркування про потребу в землі селян волості і про кількість землі, необхідної для наділення безземельних і малоземельних селян, та беручи до уваги ці міркування, вказати на розміри земельних площ, що можуть бути відведені у волостях для потреб цукрової та винокурної промисловості та для організації радянських показових господарств. Отримана інформація мала бути покладена в основу визначення земельними відділами розмірів земель, які підлягатимуть націоналізації. Революційні комітети мали встановити особливий нагляд і контроль за швидким і неухильним проведенням в життя всіх зазначених заходів, повідомляти про роботу згаданих волосних комісій земельну комісію Всеукраїнського ревкому [2, арк. 43].

Згідно декрету про землю, прийнятого Всеукраїнським ревкомом 5 лютого 1920 р. губернським земельним відділом створювалися волосні земельні комісії, які брали на облік поміщицькі землі, визначали потребу селян у землі, а місцеві ревкоми складали списки селян, котрі потребували землі. Розподіл землі між селянами губернії в основному завершився у квітні 1920 р. Для забезпечення посівної кампанії при губернському та повітових земельних відділах організовувалися спеціальні комітети, які відіграли певну роль в забезпеченні посівним матеріалом, ремонті сільськогосподарського інвентарю тощо [3, с. 132].

Продовольчу політику в губернії здійснював насамперед губернський продовольчий комітет на чолі з губернським комісаром продовольства, який для налагодження власного апарату активно залучав службовців продовольчих органів попередніх режимів. Порядок залучення останніх визначався наказом губернського продовольчого комітету за № 3 від 18 грудня 1919 р. за підписом завідувача відділу продовольства. Вказані особи приймалися на службу в такому порядку: 1) ті, хто постраждав від денікінської влади; 2) ті, хто добре знав продовольчу справу; 3) особи сімейного стану та ті, хто мав поганий матеріальний стан. Наказ попереджував, що колишні службовці, які мають зв'язок з контрреволюційними організаціями, які гальмують продовольчу справу, помічені в саботажі продовольчої справи та в протидії радянській владі, будуть переслідуватися за всією суворістю законів революційного часу. Наголошувалося, що вся відповідальність за невиконання розпоряджень завідувача відділу продовольства лягає на завідувачів відділами аж до віддання їх під суд революційного трибуналу [4, с. 1].

Одним з перших заходів губернського продовольчого комітету було взяття на облік товарів першої необхідності та обмеження торгівлі ними. Згідно з наказом губернського комісару продовольства за № 8 від 25 грудня 1919 р., опублікованому в газеті «Власть Советов», всі власники фабрик, заводів, магазинів, складських приміщень, а також кооперативи, товариства, комісійні і транспортні контори зобов'язані були протягом доби з моменту публікації цього наказу надати інформацію про наявні в них продукти першої необхідності (цукор, сіль, керосин, шкіру, неказенне взуття, скло, мило, мануфактуру, сірники, тютюн і тютюнові вироби) в продуктовий відділ губернського продовольчого комітету. Зазначені товари мали зберігатися на складах власників під їх відповідальність і могли розподілятися і продаватися лише з дозволу губернського продовольчого комітету за відповідну плату. Попереджувалося, що приховані власниками зазначені товари будуть конфісковані, а їх власники будуть віддані під суд військово-революційного трибуналу [5, арк. 3].

Подібні заходи у сфері продовольчої політики здійснювали і повітові ревкоми. Так, згідно з наказом Лохвицького повітового ревкому від 19 лютого 1920 р. за підписами з метою «уникнення витоку худоби в інші повіти і губернії поза віданням відповідних органів влади» населенню повіту заборонялося без дозволу повітового продовольчого комітету закупівля з метою вивозу з повіту рогатої худоби, свиней, телят, овець та кіз. Для вивозу з повіту коней необхідно було мати дозвіл повітового земельного відділу. Контроль за виконанням цього наказу покладался на сільські ревкоми, міліцію і, як зазначалося в наказі, на загороджувальні загони [6, арк. 57].

Характерною рисою продовольчої політики губернського ревкому було її досить істотне коливання, що не в останню чергу було зумовлене позицією голови ревкому. Як зазначалося в доповіді від 20 січня 1919 р. губернського ревкому Всеукраїнському ревкому, губернський ревком, «щоб не загострювати зразу продовольче питання», до продовольчої державної монополії підходив поступово, тому спочатку була дозволена вільна торгівля» [7, арк. 41]. Наказ за № 12 губернського ревкому дозволяв вільне ввезення, вивезення та продаж продуктів першої необхідності (тобто вільну торгівлю) та покарання за законами військового часу осіб, які б чинили перешкоди зазначеному [8, с. 1]. Та невдовзі цей наказ наказом за № 35 було відмінено та була введена державна монополія [9, арк. 9]. Хоча наказ про вільну торгівлю губернським ревкомом був відмінений, Кременчуцький повітовий ревком на своєму засіданні 1 березня дав вказівку повітовому продовольчому комітету до сформування в місті продовольчого фонду не забороняти вільної торгівлі, заборонивши лише вивіз продуктів з міста [10, арк. 16].

На засіданні губернського ревкому 5 березня 1920 р. за результатами обговорення питання про постачання продовольства в м. Полтаву була прийнята постанова, яка серед іншого забороняла реквізицію продуктів, що ввозилися в місто [11, арк. 36]. Таким

чином, наказ про заборону вільної торгівлі не справцював. Але наприкінці квітня 1920 р. губернський продовольчий комітет видав наказ, яким, з метою унеможливлення вільної торгівлі хлібом, заборонялася торгівля мішками, мішковиною та шпагатом [12, с. 2]. Прагнення заборонити вільну торгівлю можна пояснити не лише боротьбою зі спекуляцією, але й ідейними мотивами більшовицьких керманців як центрального, так і місцевого рівнів, які сподівалися повністю відмінити товарний оборот, торгівлю.

При здійсненні продовольчої політики ревкомами губернії широко застосовувалися конфіскації і ревізії. Так, за наказом губернського продовольчого комітету від 28 березня 1920 р. за підписом заступника голови губернського ревкому та члена колегії губернського продовольчого комітету худоба та продовольчі продукти, які були приховані від обліку зазначеним комітетом, підлягали ревізії із заниженням оплати на 25 відсотків у порівнянні з твердою ціною [13, с. 2]. Така політика викликала значні труднощі в забезпеченні населення найважливішими предметами першої необхідності, особливо на місцях. Так, у доповіді завідувача відділом охорони здоров'я Прилуцького повітового ревкому, виголошеній на пленарному засіданні цього ревкому 2 лютого 1920 р., зазначалося, що у зв'язку із забороною торгівлі «ми не можемо дістати масла для освітлення лікарень, так як такого в райпродкомі немає, а з ринку воно зникло. В обхід законів я дозволив придбавати масло за якими вдасться цінами» [14, арк. 85].

В продовольчій політиці спостерігалось прагнення губернського продовольчого комітету створити єдиний розподільчий апарат. З цією метою споживча кооперація губернії була підпорядкована кооперативному відділу губернського продовольчого комітету, про що свідчить наказ останнього за № 36, надрукований в газеті «Радянська влада» наприкінці лютого 1920 р. За цим наказом виключно через споживчу кооперацію мав проводитися розподіл предметів споживання між населення. Оскільки подібний розподіл здійснювався ще й кредитними спілками і кредитними та ощадно-позичковими товариствами, то останнім така діяльність заборонялася [15, с. 4]. Згідно з наказом губернського продовольчого комітету (№ 54 від 20 березня 1920 р.) за підписами заступника голови губернського ревкому та губернського продовольчого комісара відбулася реєстрація всіх інструкторів з кооперації (споживчої, кредитної, сільськогосподарської та виробничої) Полтавської губернії. А наказ губернського продовольчого комітету (надрукований 23 березня в газеті «Радянська влада») зобов'язував всі кооперативи м. Полтави передати на облік губернському продовольчому комітету всі так звані монополізовані і нормовані товари (цукор, сіль, тютюн, сірники, чай, каву тощо). Торгівля зазначеними товарами мала відбуватися виключно з дозволу губернського продовольчого комітету [16, с. 4].

Прикладом здійснення продовольчої політики ревкомів на повітовому рівні може слугувати наказ під назвою «Волревкомам і агентам з продовольства

Полтавського повіту» за підписом полтавського повітового комісара повітових справ, надрукованому в газеті «Радянська влада» 6 березня 1920 р. В наказі констатувалося прагнення волосних і сільських сходів замість накладених на волості за продрозкладкою нарядів поставляти Червоній армії продукти як пожертвування, до того ж в незначній кількості. Наказ попереджував, що такі постанови сходів «замість точного виконання продрозкладки» розглядатимуться як злочини проти радянської влади та Червоної армії. Агентам з харчових справ, волосним і та сільським ревкомам давалася вказівка негайно вжити найрішучіших заходів для неухильного виконання продрозкладки. Водночас обіцялося селам, що виконають продрозкладку, видавати за твердими цінами продукти першої необхідності [17, с. 2].

В руслі політики воєнного комунізму ревкоми губернії, насамперед, губернський, активно здійснювали важливу її складову – націоналізацію (або проведення активної підготовчої роботи до неї) різних секторів економіки губернії, керуючись як відповідними нормативними актами центральних органів влади, так і власними, що були прийняті самостійно. Активну роль в цьому процесі відіграла губернська рада народного господарства (губернський раднаргосп). Очевидно, губернський ревком та губернський раднаргосп у питанні націоналізації керувалися насамперед резолюцією про управління господарським життям III Всеросійського з'їзду рад народного господарства, прийнятої на основі рішень VII з'їзду Рад РСФРР (січень 1920 р.). В резолюції наголошувалося на необхідності поєднання господарської централізації з активною участю місцевих органів влади в господарській діяльності [18, с. 54–55].

Згідно з наказом губернського ревкому від 2 січня 1920 р. за підписом голови ревкому «з моменту вступу» радянських військ в Полтавську губернію всі землі і ліси губернії визнавалися надбанням Української СРР. У зв'язку з цим всі приватні угоди з покупки земель і лісів в губернії, укладені за денікінської влади, оголошувалися анульованими і всі платежі за ними заборонялися. На всі розробки лісу, що відбувалися, та на всі нові розробки установи, кооперативи та приватні особи мали отримати дозволи від відповідних органів влади (повітових земельних відділів та волосних ревкомів). Всі лісорозробки в губернії ставилися під контроль губернської паливної комісії, що мав здійснюватися через повітові ревкоми (до утворення повітових паливних комісій) [19, арк. 7].

На основі декрету Ради Народних Комісарів УСРР про монополізацію банківської справи наприкінці лютого 1920 р. губернський ревком прийняв обов'язкову постанову про ліквідацію колишніх акціонерних приватних комерційних банків та філій Народного банку, зорганізованих з колишніх приватних акціонерних банків на Полтавщині [20, с. 3]. На основі цього ж декрету в цей же час губернський ревком прийняв відповідну обов'язкову постанову про ліквідацію товариств взаємного кредиту в Пол-

тавській губернії [21, с. 4]. За наказом фінансового відділу губернського ревкому (№ 21 від 23 березня 1920 р.) за підписами заступника голови губернського ревкому та виконувача обов'язків завідувача фінансовим відділом полтавська філія Московського народного банку націоналізувалася і перетворювалася в кооперативний підвідділ губернського фінансового відділу [22, с. 4].

Наказ за № 25 за підписом голови губернського комітету та губернського продовольчого комісара з метою з'ясування наявності в губернії сільськогосподарських машин і знарядь, для належної підготовки до обробки полів і з метою планомірного постачання сільських господарств машинами і знаряддями забороняв приватну торгівлю сільськогосподарськими машинами і знаряддями; всі приватні особи, які здійснювали торгівлю, чи мали склади сільськогосподарських машин і знарядь, мали надати у в губернській продуктивній відділ, або в повітові продовольчі комітети дані про наявні товарні запаси з метою їх централізованого розподілу [23, с. 4].

Наказом пожежно-страхового відділу губернської ради народного господарства, прийнятого на основі розпорядження Всеукраїнського ревкому 29 січня 1920 р., ліквідовувалися в губернії усі приватні страхові товариства і організації, а їх майно переходило у власність держави. Страхову діяльність в губернії відтепер мали здійснювати спеціальні агенти губернської ради народного господарства [24, с. 4]. У шкіряній галузі наказом № 17 (опублікованим 23 грудня 1919 р.) вся шкіряна сировина та запаси готової шкіри ставилися на облік губернського комітету шкіряної промисловості, а їх подальше використання допускалося лише з дозволу цього комітету. Зазначалося, що порушникам правил і розпоряджень, що мали прийматися на основі цього наказу, загрожував суд військово-революційного трибуналу [25, с. 4]. Згідно з наказом губернського відділу охорони здоров'я від 28 лютого 1920 р. за підписами голови губернського ревкому та завідувача зазначеного відділу всі приватні чи приналежні будь-яким установам та організаціям заклади охорони здоров'я Полтавської губернії (лікарні, амбулаторії, спеціальні кабінети) з моменту опублікування цього наказу переходили у віддання губернського відділу охорони здоров'я [26, с. 4].

Всі складські приміщення м. Полтави були взяті на облік (на основі якого нормативного акту – не вдалося з'ясувати) матеріально-транспортним відділом губернського раднаргоспу, який заборонив всім установам, організаціям і підприємствам користуватися ними без дозволу цього відділу [27, с. 2]. За наказом відділу комунального господарства губернського ревкому (№ 12 від 24 лютого 1920 р.) за підписами голови губернського ревкому та завідувача відділу комунального господарства впродовж тижня мали зареєструватися у зазначеному відділі всі приватні заклади громадського харчування (ресторани, буфети, кав'ярні тощо) [28, с. 4].

А за наказом губернської ради народного господарства від 3 березня 1920 р. за підписами голови губернського революційного комітету та голови гу-

бернської ради народного господарства всі наявні в Полтавській губернії типографії, типографські машини надалі, до особливого розпорядження, не могли бути ні продані, ні вивезені за межі м. Полтави та губернії, а угоди, що відбулися, з купівлі-продажу зазначених предметів як приватними особами, так і установами, анулювалися [29, с. 2]. Наказами відділу металу губернської ради народного господарства бралися на облік всі запаси чорних та кольорових металів та заборонялася торгівля ними без відповідного дозволу відділу металів губернського раднаргоспу [30, с. 2].

Наказ поліграфічного відділу губернського раднаргоспу (№ 1 від 13 березня 1920 р.) за підписами заступника голови губернського ревкому, голови губернського раднаргоспу та завідувача поліграфічним відділом зобов'язував всі суб'єкти господарювання надати у відділ інформацію про наявний папір, картон та вироби з нього (конверти). Їх продаж, вивіз з м. Полтави та перевезення містом заборонялися. За приховування даних або їх спотворення передбачалася конфіскація товару та суд революційного трибуналу над його власниками [31, с. 3]. Згідно наказу № 2 поліграфічного відділу губернського раднаргоспу всі типографські замовлення мали надходити в типографії виключно через поліграфічний відділ. Всі розрахунки за типографські роботи мали відбуватися після затвердження рахунків поліграфічним відділом. А наказ № 3 поліграфічного відділу губернського раднаргоспу прямо забороняв всім типографіям та подібним підприємствам будь-які роботи без дозволу відділу [32, с. 2].

Хімічний відділ губернського раднаргоспу своїм наказом, опублікованим 17 березня 1920 р., брав на облік всі будівельні матеріали, що знаходилися в радянських та громадських установах [33, с. 2]. За наказом губернського земельного відділу (№ 16 від 18 березня) за підписами заступника голови губернського ревкому та завідувача губернського земельного відділу на облік бралися всі бібліотеки, книги та посібники з питань сільського господарства та сільськогосподарської кооперації, що належали громадським організаціям та приватним особам. Останні попереджувалися, що в разі невиконання цього наказу вони будуть притягнуті до відповідальності згідно з «законами військово-революційного часу» [34, с. 3].

В намаганні взяти під контроль всі галузі і сектори економіки губернський ревком звертався навіть до другорядних та третьорядних питань. Справа доходила навіть до взяття під контроль окремих видів інструментів. Так, за наказом відділу металу губернського раднаргоспу (№ 7 від 16 березня 1920 р.) за підписами голови губернського ревкому, голови губернського раднаргоспу та завідувача відділом металів всі радянські установи, включаючи військові, різні підприємства, фабрично-заводські комітети, майстерні і приватні особи, що знаходилися в м. Полтаві та Полтавському повіті, мали надати у відділ металу губернського раднаргоспу інформацію про кількість наявних в них старих терпугів, придат-

них для нанесення нової насічки [35, с. 2]. А наказом губернського ревкому (без номеру, надрукованому в «Радянській владі» 21 березня 1920 р.) за підписами заступника голови губернського ревкому та заступника голови губернського продовольчого комісару всі приватні особи, установи, кооперативи мали зареєструвати в губернському продовольчому комітеті рибальські снасті [36, с. 2].

Активно здійснювали політику націоналізації і повітові ревкоми. Наприклад, на надзвичайному засіданні Кобеляцького повітового ревкому разом із завідувачами відділів була прийнята постанова про націоналізацію для «державних потреб» двох найкращих типографій м. Кобеляки та про передачу їх управління повітовому раднаргоспу та профспілкам [37, арк. 36].

Разом з тим в деяких випадках керівництво губернського ревкому усвідомлювало неефективність тотальної націоналізації економіки, її шкідливі наслідки. В цьому плані прикладом може слугувати наказ за № 5 млинової секції губернського раднаргоспу, що був опублікований в газеті «Радянська влада» наприкінці лютого 1920 р. за підписами заступника голови губернського ревкому, голови губернського раднаргоспу та завідувача млинової секцією. В ньому йшлося, що млинова секція губернського раднаргоспу, беручи до уваги самовільну і недоцільну конфіскацію і націоналізацію млинів та олійниць, що здійснювалася повітовими ревкомами та раднаргоспами, наказує не проводити жодної націоналізації та конфіскації млинів і олійниць без відома секції та негайно відмінити всі самовільні конфіскації та націоналізацію зазначених підприємств [38, с. 4].

В деяких випадках ревкоми змушені були звертатися до кооперації. На засіданні губернського ревкому 20 січня 1920 р. була заслухана доповідь голови ревкому Я.Н. Дробніса про стан та перспективи відновлення виробництва сільськогосподарських знарядь праці, сірників та текстильної промисловості. Ревком постановив вжити невідкладні заходи для відновлення цих галузей за допомогою кооперативів, що й доручено було організувати голові ревкому [39, арк. 17].

З метою встановлення контролю над економічним життям губернії ревкоми спряли створенню та діяльності фабрично-заводських комітетів, які організовувалися не лише в губернських містах, а й у повітах, зокрема Полтавському [40, с. 4].

Характерною рисою діяльності місцевих ревкомів було їх прагнення детально регламентувати господарську діяльність на підлеглих їм територіях. Показовим в цьому плані є наказ Полтавського повітового ревкому Демидівському волосному ревкому від 29 січня 1920 р., що включав вимоги останньому: полагодити місток у маєтку, запустити млин, привести у відповідний порядок реманент Демидівського маєтку, обмолотити ячмінь у маєтку, заснувати в маєтку слюсарсько-ковальську майстерню, забезпечити повернення в маєток всього розграбованого інвентарю та машин, забезпечити охорону маєтку [41, арк. 65].

При губернському ревкомі періодично збиралися господарсько-економічні наради, на яких приймалися адміністративні рішення щодо управління конкретними галузями чи підприємствами регіону. За оцінкою інформаційно-інструкторського підвідділу відділу управління губернського ревкому господарсько-економічні наради мали на меті «залагоджування всіх відомчих конфліктів» в галузі господарського життя [42, арк. 4]. Наприклад, на нарадах, що відбулися впродовж січня 1920 р., були прийняті рішення запустити Яготинський винокурний завод, з'ясувати питання можливості постачання паливом Карлівського цукрового заводу, з'ясувати можливість використання для винокуріння заводу Моллівського та вийти з поданням до губернського ревкому відносно необхідних для цього витрат (тобто виділення асигнувань) [43, с. 1]. А на нараді, що відбулася 26 лютого, були прийняті такі досить різнопланові постанови: надати в розпорядження хімічного відділу раднаргоспу відходи від сортування зерна для потреб винокуріння, для чого губернський продовольчий комітет мав негайно видати відповідне розпорядження; надати право губернському раднаргоспу укладати договори з поставниками без санкції господарсько-економічної наради; визнати за необхідне негайну реставрацію згорілого Південноросійського хімічного заводу в Полтаві; визнати існуючі тверді ціни заниженими, у зв'язку з чим губернському раднаргоспу змінити їх згідно нових розцінок на вихідні продукти; звернутися до Всеукраїнського ревкому (хоча останній, як відомо, формально існував до 19 лютого) з проханням видання розпоряджень про необхідність виконувати на місцях постанови 7 З'їзду Рад РРФСР про організацію органів управління господарсько-економічною діяльністю; встановити, що органом постачання сировини та устаткуванням всіх підприємств сільськогосподарського машинобудування та всіляких ремонтних майстерень сільськогосподарського значення є відділ металів губернського раднаргоспу; встановити, що облік і розподіл серед населення губернії сільськогосподарських знарядь праці та запчастин до них є обов'язком губернського земельного відділу та його продовольчих органів; з метою узгодження всіх наказів господарсько-економічного плану, що видавалися різними відділами ревкому, та постанов господарсько-економічних нарад надавати їх (накази) на попередній розгляд секретарю господарсько-економічних нарад [44, с. 3].

Висновки. Отже, ревкоми губернії взяли активну участь в реалізації земельної та продовольчої політики радянської влади. У питанні продовольчої політики губернський ревком неодноразово змінював підходи: від введення вільної торгівлі до її заборони, що пояснювалося, зокрема, позицією з цього питання голови губернського ревкому. При губернському і повітових ревкомах організовувалися особливі продовольчі комісії, завдання яких полягало в забезпеченні продовольством військових частин та мешканців міст. Ревкоми губернії активно здійснювали політику націоналізації (або проводили активну

підготовчу роботу до неї) різних секторів економіки губернії, керуючись як відповідними нормативними актами центральних органів влади, так і приймаючи відповідні власні. Активну роль в цьому процесі відіграла губернська рада народного господарства (губернський раднаргосп). Характерною рисою ді-

яльності місцевих ревкомів було їх прагнення детально регламентувати господарську діяльність на підлеглих їм територіях. При губернському ревкомі скликалися господарсько-економічні наради для обговорення та прийняття постанов з тих чи інших економічних питань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Потарикіна Л.Л. Ревкоми України в 1918 – 1920 рр. / Л.Л. Потарикіна. – К. : Видавництво Академії наук УРСР, 1957. – 156 с.
2. Державний архів Полтавської області (далі – ДАПО). – Ф, 1865. – Оп. 1. – Спр. 51.
3. Колісник М.К. Відновлення і зміцнення Радянської влади на Україні (листопад 1919 р. – травень 1920 р.) / М.К. Колісник. – Х. : Вид-во Харків. ун-ту, 1958. – 203 с.
4. Приказ № 3 по Полтавському Губпродкому // ВластьСоветов. – Полтава, 1919. – 19 декабря.– С. 1.
5. ДАПО. – Ф. 3872. – Оп. 2. – Спр. 10.
6. ДАПО. – Ф. 3872– Оп. 1. – Спр. 65.
7. ДАПО. – Ф. 2360. – Оп. 1. – Спр. 12.
8. От Губревкома Полтавщины // ВластьСоветов. – Полтава, 1919. – 21 декабря. – С. 1.
9. ДАПО. – Ф. 3872. – Оп. 2. – Спр. 4.
10. Там само. – Ф. 2289. – Оп. 1. – Спр. 2.
11. Там само. – Ф. 1865. – Оп. 1. – Спр. 107.
12. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 25 квітня. – С. 2.
13. От губпродкома // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 28 березня. – С. 2.
14. ДАПО. – Ф. 1865. – Оп. 1. – Спр. 153.
15. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 25 лютого. – С. 4.
16. От Губпродкома // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 23 березня. – С. 4.
17. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 6 березня. – С. 2.
18. Гимпельсон Е.Г. «Военный коммунизм»: политика, практика, идеология. / Е.Г. Гимпельсон. – М. : «Мысль», 1973. – 296 с.
19. ДАПО. – Ф. 1865. – Оп. 1. – Спр. 3.
20. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 29 лютого. – С. 3.
21. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 24 лютого. – С. 4.
22. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 25 березня. – С. 4.
23. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 15 лютого. – С. 4.
24. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 24 лютого. – С. 4.
25. Официальный отдел // ВластьСоветов. – Полтава, 1919. – 23 декабря. – С. 4.
26. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 2 березня. – С. 4.
27. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 26 березня. – С. 2.
28. Від відділа комунального господарства // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 25 березня. – С. 4.
29. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 4 березня. – С. 2.
30. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 9 березня. – С. 2.
31. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 13 березня. – С. 3.
32. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 20 березня. – С. 2.
33. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 17 березня. – С. 2.
34. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 18 березня. – С. 3.
35. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 20 березня. – С. 2.
36. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 21 березня. – С. 2.
37. ДАПО. – Ф. 1865. – Оп. 1. – Спр. 145.
38. Офіційний відділ // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 24 лютого. – С. 4.
39. ДАПО. – Ф. 1865. – Оп. 1. – Спр. 107.
40. Наша провинция // ВластьСоветов. – Полтава, 1919. – 24 декабря. – С. 4.
41. ДАПО. – Ф. 3872. – Оп. 2. – Спр. 12.
42. ДАПО. – Ф. 1865. – Оп. 1. – Спр. 52.
43. Выборка из протоколов Хозяйственно-Экономического Совещания при Полтавском Губревкоме // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 22 лютого. – С. 1.
44. Главнейшие постановления хозяйственно-экономического совещания при Полтавском Губревкоме // Радянська влада. – Полтава, 1920. – 10 березня. – С. 3